

Gwara podlaska

Gwara podlaska

- **Gwara podlaska**, nazywana też **gwarą białostocką**, charakterystyczna jest dla mieszkańców Białegostoku i części Podlasia.
- Jest odłamem dialektu mazowieckiego. Jest bardzo zróżnicowana, a jej odmiany były kształtowane przez liczne wpływy, m.in. białoruski, litewski, ukraiński rosyjski, niemiecki i jidisz. Spokrewniona jest z dialektem wileńskim.

Cechy gwary podlaskiej

- **ŚLEDZIKOWANIE** - spółgłoski takie jak „ś, ć, dź, ź” wymawiane są jak dźwięki obcego pochodzenia (tak jak w wyrazach sinus, sizal, Zanzibar, cis).
- **ZACIĄGANIE** - czyli długie wymawianie samogłoski akcentowanej z wyraźnym tonem opadającym, co wpływa również na kontur melodyczny zdania, stąd gwara ta bywa odbierana jako śpiewna, melodyjna.

Cechy charakterystyczne

- Zwarcie krtaniowe podczas wymowy „e” w wyrazie „nie”, przez co **słowo to staje się dwusylabowe** (stąd *nie-e*).
- Rozróżnianie **dźwięcznego „h”** i **bezdźwięcznego „ch”**.
- Wymowa „ł” **kresowego** (tzw. ł przedniojęzykowo-zębowe, wymawiane tak jak dawniej robili to poeci, aktorzy).
- Używanie w roli czasownika posiłkowego słówka **„weź”** (np. *weź otwórz okno*).

Cechy charakterystyczne

- Zanik celownika, zamiast którego używa się konstrukcji z przyimkiem „dla” (np. *kup dla mnie, daj dla babci, powiedz o tym dla Marka*).
- Zanik końcówek w czasownikach w stronie czynnej czasu przeszłego np.:
 - *My dawali* („My dawaliśmy”)
 - *Ja pojechał* („Ja pojechałem”)

Cechy charakterystyczne

- **Forma grzecznościowa tworzona bez użycia słowa pan/pani:**
 - *Kiedy do mnie zajdzie?*
 - *Dlaczego o tym dla mnie nie mówił?*
- **W formie grzecznościowej tryb rozkazujący równy trybowi oznajmującemu, też bez użycia pan/pani:**
 - *Siedzi spokojnie!*
 - *Zapłaci dla mnie sto złotych!*
 - *Naleje dla mnie!* („Naleje mi pan”)

Słownik gwary podlaskiej

- a nu jego - do diabła z nim
- apiać - znowu
- badziewie, badziew - coś bez wartości
- bambaryła - grubas, głupek
- blekot - szalej - roślina - *blekotu się najadła*
- bez - przez, *przejdź bez ulice* - przejdź przez ulicę
- bożyć się - przysięgać, a *zabóżyć się* – przysięgnij
- bradziaga - ktoś nieprzyzwoity

Słownik gwary podlaskiej

- bułka chleba - „*poproszę bułke chleba*” - poproszę bochenek chleba
- chodzić w arende - kraść owoce z sadu
- dochodzić tołku - racjonalizować, porządkować argumenty
- durak - dziwny, niespotykany
- dziamgać – marudzić, pleść bzdury, gadać androny
- gumno - łąka

Słownik gwary podlaskiej

- hadztwo - ohyda, obrzydliwa istota, nieprzyjemne uczucie
- handryczyć się - sprzeczać się, złościć, pokrzykiwać
- idę do jego - idę do niego
- kabanina - wieprzwina
- kasza hreczana - kasza gryczana
- kucia, kutia - potrawa bożonarodzeniowa składająca się z ryżu z makiem i bakaliami
- latoś - tego roku

Słownik gwary podlaskiej

- leci jakby jemu soli na ogon nasypał - biegnie prędko, spieszy się
- letko - lekko
- mleko uciekło - mleko wykopiało
- odkazać - odmówić
odkluczyć - otworzyć
- przylepka - kromka chleba
- rozbuwaj się - zdejmij buty
- tołkować - tłumaczyć, *bez tołku* - bez sensu, bez pomysłu, *nietołkowy* - nie dający sobie wytłumaczyć

Słownik gwary podlaskiej

- uchażor - starający się o rękę panny
- uczycielka - nauczycielka
- *wiszczęć* - wrzeszczyć
- *wrzaskun*, *wrzaskunica* - jak ktoś mocno krzyczy, płacze, wpada w histeryczny szloch
- wchodziny - parapetówka
- wołoczebne - prezent od matki chrzestnej
- zamańło - zachciało się
- zapalić - włączyć (np. światło, telewizor)
- zasynać - zasypiać

Źródła

- Stowarzyszenie Bioregion Nurzec Stacja
- <https://podlaskie24.pl/artykul/odkryjpodlaskie/slo-wnik-gwary-podlaskiej/>
- <https://awholedifferentlevel.pl/gwara-podlaska/>
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Gwara_bia%C5%82ostocka
- <https://www.polskieradio.pl/377/8110/Artykul/2353215,Daj-dla-mamy-czyli-mowimy-w-gwarze-podlaskiej>

Opr. Ewa Charkiewicz